Sosiaali- ja terveysministeriö

HE 80/2025 vp
hallituksen esitys eduskunnalle opintotuen muutoksenhakulautakunnan yhdistämistä sosiaaliturva-asioiden muutoksenhakulautakuntaan koskevaksi lainsäädännöksi ja eräiksi muiksi laeiksi

Katariina Pursimo
Hallitussihteeri
26.9.2025

Esityksen sisältö

- Opintotuen muutoksenhakulautakunnan yhdistäminen sosiaaliturva-asioiden muutoksenhakulautakuntaan
- Sosiaaliturva-asioiden muutoksenhakulautakunnan työttömyysturvaa koskevien lainvoimaisten päätösten poistoasioiden ratkaisukokoonpanon muuttaminen
- Ns. lepäämislain (laki työkyvyttömyyseläkkeellä olevien työhönpaluun edistämisestä) voimassaoloajan jatkaminen vuoden 2027 loppuun

Opintotuen muutoksenhakulautakunnan yhdistäminen sosiaaliturva-asioiden muutoksenhakulautakuntaan

- Esityksen pääasiallisena tarkoituksena yhdistää opintotuen muutoksenhakulautakunta (Optum) sosiaaliturva-asioiden muutoksenhakulautakuntaan (Samu)
- Esitys perustuu hallitusohjelmakirjaukseen ja OKM:n virastouudistushankkeeseen
- Ehdotetaan muutettavaksi sosiaaliturva-asioiden muutoksenhakulautakunnasta annettua lakia, opintotukilakia, koulumatkatukilakia ja opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan virastoista annettua lakia. Laki opintotuen muutoksenhakulautakunnasta kumottaisiin.
- Opintoetuuksien muutoksenhaku siirtyisi STM:n hallinnonalalle

Esityksen tausta ja tavoitteet

- Tavoitteena tehostaa muutoksenhakulautakuntien toimintaa, vahvistaa opintoetuuksien muutoksenhakumenettelyn yhdenmukaisuutta tiedonhallintaa koskevan lainsäädännön kanssa ja selkeyttää muutoksenhakulautakuntia koskevaa lainsäädäntöä
- Optumissa vuosittain vireille yli 4000 asiaa, Samussa jopa 50000 asiaa
- Optumilla ei ollut käytössään asianmukaista ja nykyaikaista asianhallintajärjestelmää
- Optum-lakiin ei sisälly säännöksiä jäsenten sidonnaisuuksien ilmoittamisesta
- Valmistelussa lähtökohtana, että opintoetuusasiat ratkaistaisiin Samussa samanlaisissa ratkaisukokoonpanoissa kuin muut Kelan etuuksia koskevat asiat

Muutoksenhakulautakuntien yhdistyminen

- Optumin henkilöstö siirtyisi Samuun nykyistä vastaaviin tehtäviin
- Lakimuutokset pääosin teknisluonteisia
- Samu-lain keskeiset muutokset:
  - Jäsenten, ylijohtajan ja johtajien kelpoisuusedellytysten muuttaminen – perehtyneisyys sosiaalivakuutus- ja toimeentuloturva-asioihin (nyk. sosiaalivakuutusasioihin)
  - Enintään neljä päätoimista puheenjohtajaa (nyk. 3 eli ylijohtaja ja kaksi johtajaa) – Optumin pj siirtyisi päätoimiseksi puheenjohtajaksi Samuun
- Opintoetuusasiat ratkaistaisiin Samussa kolmijäsenisissä kokoonpanoissa, joissa on pj:n lisäksi kaksi lakimiesjäsentä (tai lakimiesjäsen ja lääkärijäsen)
  - Vrt. Optumin jaostot, joissa pj ja kaksi ns. maallikkojäsentä
- Samuun tarkoitus nimittää kaksi uutta lakimiesjäsentä, joiden kelpoisuusedellytyksiä arvioitaessa voidaan painottaa opintoetuusasioita

Samun poistoasioita koskeva kokoonpanomuutos

- Esityksessä ehdotetaan, että sosiaaliturva-asioiden muutoksenhakulautakunnassa työttömyysturvaa koskevat lainvoimaisten päätösten poistoasiat ratkaistaisiin kolmen henkilön ratkaisukokoonpanossa nykyisen viiden henkilön ratkaisukokoonpanon sijaan
- Muiden asioiden poistoasiat ratkaistaan nykyisin kolmijäsenisissä kokoonpanoissa
- Päätöksen poistamisen edellytysten arviointi vaatii erityisesti juridista osaamista
- Muutoksenhaun sujuvoittaminen ja menettelyn yhdenmukaistaminen

Lepäämislain voimassaolon jatkaminen

- Esityksessä ehdotetaan ns. lepäämislain eli työkyvyttömyyseläkkeellä olevien työhönpaluun edistämisestä annetun lain voimassaolon jatkamista vuoden 2027 loppuun saakka
- Jatkaminen liittyy lainsäädäntöhankkeeseen, jonka tavoitteena on valmistella tarvittava lainsäädäntö työkyvyttömyyseläkkeen ja työansioiden joustavaksi yhteensovittamiseksi uudella ns. joustomallilla (voimaan 2028 alusta)

Esityksen vaikutukset

- Ei merkittäviä vaikutuksia muutoksenhakijoihin
  - Samussa käsitellään jo nykyisin monia opiskelijoiden saamiin etuuksiin liittyviä asioita, joten yhdistymisellä voi olla positiivinen vaikutus opiskelijoiden toimeentulon kokonaisuuden huomioimiseen muutoksenhaussa
- Esitys liittyy valtion vuoden 2026 talousarvioesitykseen
  - Tilakustannuksista säästöä n. 70000 e / v
  - OKM:n momentilta STM:n momentille
  - Ei tarvetta hankkia omaa asianhallintajärjestelmää
  - Ratkaisukokoonpanon muutoksesta säästöä n. 50000 e /v
- Opintoetuuksien muutoksenhaun tulosohjaus STM:öön – lainsäädäntötarpeiden arviointi edelleen OKM:ssä

Esityksen valmistelu, lausuntokierros ja voimaantulo

- Esitys on valmisteltu sosiaali- ja terveysministeriössä. Opetus- ja kulttuuriministeriö on osallistunut valmisteluun. Esitys oli lausuntokierroksella 2.5.-13.6.2025.
  - Lausuntoja tuli 18 ja lausunnonantajat suhtautuivat positiivisesti yhdistymiseen.
  - Osa lausunnonantajista katsoi, että opintoetuuksiin liittyvät asiat tulisi käsitellä ratkaisukokoonpanoissa, joissa on enemmän jäseniä tai ns. maallikkojäseniä. Perusteluja täydennettiin mm. tältä osin.
  - Lepäämislain voimassaoloajan jatko vuoden 2026 sijasta vuoden 2027 loppuun
- Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2026. Ns. lepäämislain voimassaoloajan muutos voimaan 31.12.2025.

Kiitos!

Hallitussihteeri Katariina Pursimo
katariina.pursimo@gov.fi
p. 02951 63372, 050 476 4163

Sosiaali- ja terveysministeriö